

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 82. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992359855264/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

blaa Kjole og den gule Ves viger for vor triste, farveløse sorte Dragt og dens Ligfarver.

Men den Flamme, som her forlader Manden, næres hos Kvinden. *Adolphe* er Kvindernes *Werther*. Den nye Tids Lidenskab og Tungsind har her gjort endnu et Skridt; Melankolien har fra Manden af udbredt sig til det andet Køn. I *Werther* var Manden den, som elsker, føler, harmes og fortvivler; Kvinden staar der i Sammenligning med ham sund, fast og uanfægtet, til Gengæld en Smule kold og ubetydelig. Nu er det hendes Tur, nu er det hende, som elsker og fortvivler. Hist var det hende, som føjede sig efter den gylne Orden, her er det ham. Det er da den selvsamme Kamp, som Werther kæmper i sin Kærligheds Navn, der i *Adolphe* føres af Eleonore, og med ligesaa tragisk Udgang,

Man overdriever neppe, naar man betegner denne Roman som det første Forbillede for en hel efterfølgende Litteratur, de sjæleundersøgende Studier. Det er Behandlingsmaaden af det Erotiske, som her er ny. Langt borte i det Fjerne øjnes her den Tid, da Amor som i Voltaires Poesier fremstilledes i Skikkelse af det elskværdige Barn, vi alle kender fra Thorvaldsens Basreliefer. For Voltaire var Amor Fornøjelsens Gud. *Les ris, les jeux et les plaisirs* var hans Ledsagere. For Rousseau er han Lidenskabens Gud. Hos Goethe skildres han endnu langt mindre som en velgørende Dæmon; man forstaar vel, naar man læser Goethe, hvad Schopenhauer mente, da han skrev, at Amor, overalt forfølgende sin egen Vilje, intet Hensyn tager til de Enkeltes Ulykker. I *Faust*, den nye Tids første Digt, er Amor forvandlet fra et skalkagtigt Barn til en stor Forbryder. Faust forfører Margrethe og forlader hende, og Gretchen's Kærlighedshistorie bliver Døden for hendes Moder, hendes Broder, hendes Barn og hende selv. Thi hun, den skyldfri og elskelige Pige, dræber sin Moder ved den Sovedrik, hun indgiver hende for at Faust kan besøge hende om Natten; Faust og Mefistofeles i Forening støder hendes Broder ned, da han vil hævne Søsterens Ære; af Frygt for Skammen dræber Gretchen sit nyfødte Barn; saa kastes hun i Fængsel og saa bliver hun halshugget. Goethes Lidenskab for det Sande har her bragt ham til at give et andet Billede af Amor end det, paa hvilket han ses som Drengen i Gratiernes Rosenkrans. Og ikke blot i sine Følger, men i sit Væsen er Kærligheden hos Goethe skæbnesvanger og skæbnebestemt. I

Valgstægtskaberne har han studeret den hemmelighedsfulde og uimodstaaelige Tiltrækning og Frastødning, hvoraf Sjælenes indbyrdes Forhold bestemmes, ligesom Stoffernes i Kemien. Denne Bog indeholder en Slags naturfilosofisk Betragtning af Liden-skaben; Goethe efterviser dens Opstaaen, dens magiske Magt som dunkel Naturkraft, dens Grunden i vor Sjæls ubevidste Dybder.

Der var da gjort et Forsøg paa at forstaa Tiltrækningen som Elskov, idet den var fremstilt jævnsides med Tiltrækningen som den forefindes udenfor Menneskeverdenen; men der var endnu et Skridt at gøre. Man havde indfattet Elskoven i en stor Samstilling; det næste Skridt var at man gav sig til at opløse den selv. Dette Hverv tilfaldt hin grublende og oprevne Slægt. Hvor forskelligt man end hidtil havde opfattet Kærligheden, dens Aarsager og dens Følger, om én Ting havde man været enig, nemlig om at tage Følelsen som noget Givet, noget, man vidste hvad var, det vil sige, som noget Enkelt. Først nu begyndte man at betragte den som noget Sammensat og forsøgsvis at opløse den i sine Elementer. I *Adolphe* og i hele den Literatur, som slutter sig til denne Bog, er nøje agtet paa hvormange Dele, hvormange Gran af Venskab, af Hengivenhed, af Forfængelighed, af Ærgerrighed, af Beundring, af Agtelse, af sanselig Tiltrækning, af Haab, af Indbildning, af Skuffelse, af Had, af Lede, af Begejstring, af forstandig Beregning o. s. v., der for hver af de to Parters Vedkommende er i det blandede Sammensatte, de benævner deres Kærlighed. Ved en saadan Opløsning af Følelsen tabte den sit overnaturlige Præg og ophørte at forgudes. Istedendfor dens Poesi fik man dens Psykologi. Det gik som naar man retter Kikkerten paa en Stjerne, dens Straaler forsvinder, man ser blot det astronomiske Legeme; men hvor man før i den lysende Fuldmaane kun saa en blank og skinnende Skive med et altid uforandret Aasyn, der øjner man nu en Mangfoldighed af Bjerge og Dale.

I det Øjeblik man virkelig vilde forstaa Følelsen, fæstedes Opmærksomheden nødvendigvis langt mindre paa dens første Opvaagnen, som alle Jordens Digtere fra Arildstid havde besunget og forgudet, end paa, hvad der senere hændte, dens Varighed, dens Ophør. I de Tragedier, som hos de forskellige Folkeslag er ligesom dette Folks Hymner til Kærligheden, følger de Elskendes Død hurtigt paa Elskovens første Blomstring. Romeo ser Julie,